

Komorový barometr

Hospodářská komora ČR (dále jen HK ČR) vedla v období od 16. 8. 2023 do 4. 9. 2023 pravidelné šetření s názvem Komorový barometr. Cílem šetření bylo získat od členů HK ČR informace o jejich aktuální ekonomické situaci a očekáváních pro nejbližší období. Celkem na anketu odpovědělo 444 respondentů, mezi kterými jsou zástupci mikro, malých, středních, ale i velkých firem působících v různých odvětvích ekonomiky napříč všemi kraji České republiky.

Téma: Udržitelnost firem

Se zkratkou ESG (E – životní prostředí, S – společenské otázky, G – správa podniku) se budou podnikatelé v příštích letech setkávat mnohem častěji než dnes. ESG anebo také „udržitelnost“ je široké téma, které na firmy v blízké budoucnosti dopadne hned v podobě několika evropských směrnic či nařízení – souvisí s taxonomií EU (a nasměrováním soukromých financí do tzv. zelených investic), dále je připravovaná legislativa k Náležitě péči (Due Diligence), která by pro firmy znamenala zavedení odpovědnosti firem za celé své hodnotové řetězce (dodavatele i odběratele) v oblasti rizik souvisejících s ESG. A na to navazuje tzv. nefinanční reportování (CSRD), které by v praxi mělo orgánům státní správy i dalším stakeholderům poskytovat informace o udržitelných činnostech firem.

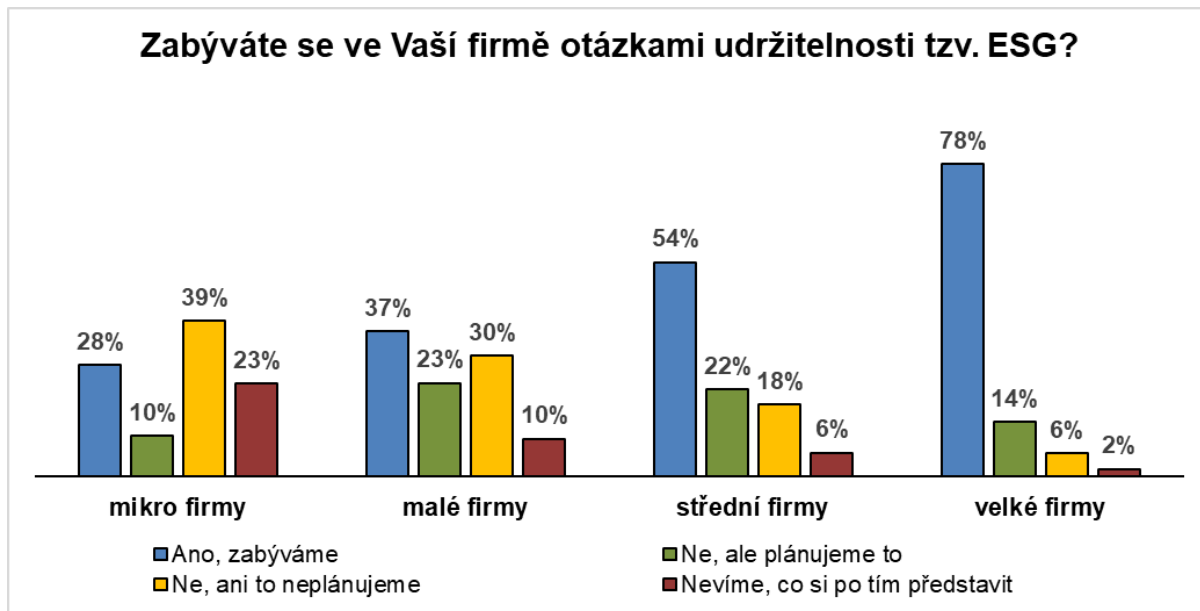
Z posledního Komorového barometru vyplývá, že udržitelnost v současné době nejzřetelněji rezonuje u velkých firem. Celých 78 % firem s více než 250 zaměstnanci se tématy ESG aktivně zabývá a dalších 14 % to v budoucnosti plánuje. Tento výsledek není překvapivý, jelikož velké firmy mají větší finanční i kapacitní možnosti se tématům udržitelnosti věnovat a zároveň často působí na zahraničních trzích, kde je udržitelnost již nyní vynucována od obchodních partnerů, mateřských firem či úřadů.

Graf č. 1 ukazuje, že povědomí či aktivita v oblasti ESG klesá se snižující se velikostí firem. Pouze 37 % malých firem se udržitelnosti již nyní věnuje a u mikro firem je to jen něco více než čtvrtina (28 %). Nelze se tomu divit, poslední krizové roky, ať už šlo o dopad covidových opatření, či ruskou anexi na Ukrajině, která s sebou přinesla zpřetrhání dodavatelských řetězců, skokový růst energií a dvoucifernou inflaci, znamenaly pro všechny firmy značné logistické, finanční, a někdy až existenční problémy. (Nelze opomenout fakt, že řady OSVČ se povinnosti v oblasti ESG skutečně dotknou jen okrajově). Malé a střední podniky ještě neměly prostor se vzpamatovat a začít řešit otázky, které bezprostředně nesouvisí s jejich přežitím. 23 % mikro firem (s méně než 10 zaměstnanci) vůbec netuší, co si pod pojmem ESG představit a nevnímají jej jako velkou hrozbu, jelikož nové povinnosti spojené s blížící se účinností legislativy ESG se na ně primárně nevztahují. Očekáváme však, že v příštích letech se i ony začnou blíže seznamovat s povinnostmi, které na ně, byť i nepřímo dolehnu.

Zřetelný vliv na aktivitu firem má zapojení do hodnotových řetězců velkých společností. Pokud se podíváme souhrnně na firmy všech velikostí, které jsou součástí

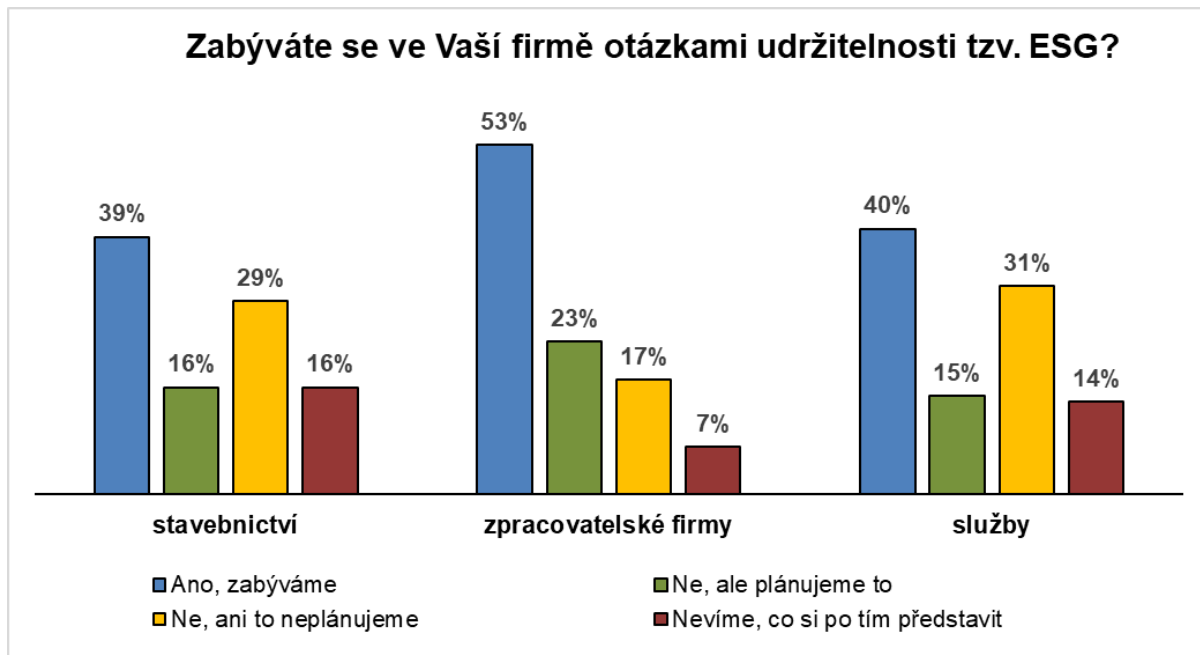
dodavatelských řetězců firem, jež se často pohybují na mezinárodním trhu, tak vidíme aktivitu u 51 % z nich (v porovnání s 29 % aktivních firem, které součástí řetězců nejsou).

Graf č. 1:

Zdroj dat: Hospodářská komora ČR, Komorový barometr, srpen 2023, 444 respondentů

Graf č. 2:

Zdroj dat: Hospodářská komora ČR, Komorový barometr, srpen 2023, 444 respondentů

Pokud jde o odvětvový pohled, největší náskok v otázkách ESG mají zpracovatelské výrobní firmy, jak ukazuje Graf č. 2. Tři čtvrtiny z nich se udržitelností aktivně zabývají anebo to plánují. Na tento sektor v posledních letech dopadá značné množství požadavků vycházejících z legislativy v rámci oblasti E (životního prostředí) i S

(sociálních otázek). Evropská zelená dohoda (Green Deal) stanovuje cíl uhlíkové neutrality do roku 2050 a řadu dílčích cílů do roku 2030, na které se výrobní firmy musí již dnes připravovat. Zároveň dopady ruské agrese vůči Ukrajině a následná energetická krize donutily zvláště energeticky náročné firmy investovat do rozsáhlé modernizace a energetických úspor. Aktivita související s udržitelností v sektoru stavebnictví i služeb dnes zaostávají za zpracovatelským sektorem, výsledky ukazují, že jsou v obou zmíněných sektorech zhruba na stejné úrovni.

Důvody zájmu firem o udržitelnost

Již v dnešní době působí na firmy mnoho faktorů, které jim nedovolují investovat do technologií, jež by byly nepříznivé k životnímu prostředí. Nevyplatilo by se jim to ekonomicky ani s ohledem na jejich veřejný obraz (PR). Důvodů je mnoho, tabulka č. 1 uvádí souhrnné odpovědi firem napříč všemi velikostmi i odvětvími.

Tabulka č. 1:

Důvod zájmu firem o udržitelnost (více možných odpovědí)	
Nutnost vyhovět nové legislativě a regulaci (EU i národní)	31 %
Snížení nákladů (např. energetické úspory)	29 %
Vlastní zájem a hodnoty vaší firmy	26 %
Image firmy – zvýšení atraktivity u zákazníků a partnerů	20 %
Nedostatek kvalifikované pracovní síly	18 %
Náklady na pracovní sílu	17 %
Požadavky na udržitelnost (např. ohledy na životní prostředí, respektování lidských práv, protikorupční opatření)	16 %
Zvýšení konkurenceschopnosti	15 %
Tlak zákazníků a obchodních partnerů	13 %
Administrativní zátěž	10 %
Firemní politika naší mateřské firmy	8 %
Nové obchodní příležitosti	8 %
Dostupnost (fyzická i cenová) vstupů (např. materiálů, energií, surovin nebo součástí)	7 %
Splnění podmínek EU Taxonomie	7 %
Zapojení do globálního dodavatelského řetězce	5 %
Přístup k evropským fondům	5 %
Přístup k financím obecně (lepší podmínky pro zelené úvěry, zelené dluhopisy apod.)	5 %
Riziko dalších mimořádných opatření vlády v souvislosti s pandemií	5 %
Podmínky pro získání financování (úrokové míry, přístup k financím, opožděné platby)	5 %
Tlak investorů a finančních institucí	3 %
Přerušení dodavatelských řetězců	2 %
Tlak zaměstnanců	2 %
Udržitelnosti se nevěnujeme	22 %

Zdroj dat: Hospodářská komora ČR, Komorový barometr, srpen 2023, 444 respondentů

U firem všech velikostí dominuje jako jeden z hlavních důvodů snaha o snížení nákladů a energetické úspory, což je reakcí na nedávnou energetickou krizi a také úsilím o větší soběstačnost (která se týká jak úspor energií, tak přístupu k surovinám a materiálům). U mikro firem je však nejčastějším důvodem vlastní zájem a hodnoty firmy (21 %). Otázka udržitelnosti je spojená s filozofií samotné firmy. Malé firmy se potýkají s problematickou situací na českém trhu práce, kde je dlouhodobý převis poptávky po pracovnících nad jejich nabídkou, a proto je téměř u třetiny z nich důvodem věnovat se udržitelnosti snaha o snížení nákladů na pracovní sílu nebo vyřešení nedostatku kvalifikované pracovní síly. Data ze středních a velkých firem ukazují, že zásadním důvodem pro aplikaci ESG je nutnost vyhovět nové legislativě a regulaci (střední firmy 45 %, velké firmy 61 %), vlastní hodnoty a priority (27 % a 43 %), veřejný obraz firmy (24 % a 41 %), a také snaha o zvýšení konkurenceschopnosti na trhu (téměř čtvrtina středních i velkých firem). U velkých firem hraje značnou roli také firemní politika mateřských firem a tlak zákazníků a obchodních partnerů.

Při sektorovém pohledu se ukazuje, že hlavním motivátorem výrobního průmyslu je nezbytnost vyhovět nové národní i evropské legislativě a regulaci (46 %). Ve stavebnictví je to zase dlouhodobý nedostatek kvalifikované pracovní síly (29 %) a v osobních službách snaha o snížení nákladů a energetické úspory (33 %).

Faktory odrazující od investic do udržitelnosti

Pro pochopení přístupu firem k tématice ESG je nutné vnímat, že zde existují také překážky, které firmy odrazují, popřípadě jim znemožňují efektivní investice do udržitelnosti. Naprosto zásadním problémem je nepřehledná, složitá a často se měnící legislativa. Firmy všech velikostí i odvětví jsou zahlceny novými zákony, směrnicemi, nařízeními a jejich příval na národní i evropské úrovni nepřestává. Společnosti často nemají dostatek informací, a hlavně času, financí a lidských zdrojů na implementaci nových pravidel. Evropská unie sice schválí novou obecnou legislativu, které běží lhůta na implementaci, avšak konkrétní limity, standardy a pokyny jsou čím dál tím častěji vydávány formou delegovaných aktů až o několik měsíců a někdy i let později. Příkladem jsou evropské standardy pro podávání zpráv o udržitelnosti (ESRS) v rámci směrnice o podávání zpráv o udržitelnosti (CSRD), která zavádí nové povinnosti pro některé firmy už od ledna 2024, avšak konkrétní standardy byly schváleny teprve v létě 2023, což nedává firmám ani členským státům dostatečný čas na adaptaci.

Malé a střední firmy řeší nedostatek financí na realizaci investic a neméně důležitá je pro ně obava, že přechod na udržitelnější výrobu či nové investice se významně propíše do jejich nákladů či cen produktů, a to následně ohrozí konkurenceschopnost firem na trhu. Toho se obává i 41 % velkých firem, pro které je možným rizikem konkurence ze třetích zemí (země mimo EU), na něž se podobné regulace povětšinou nevztahují. Na tomto riziku dle výsledku šetření nic nemění ani skutečnost, že malé a střední firmy jsou součástí dodavatelských řetězců velkých firem, které samy musí ESG aktivně řešit. Něco přes třetinu malých a středních firem udává, že investice do

udržitelosti v současné ekonomické situaci pro ně nejsou prioritní. Dalším faktorem, který zejména velké firmy výrazně odrazuje od investic do ESG projektů, jsou dlouhé povolovací procesy (31 %), ty zásadně komplikují přípravu i samotnou realizaci projektů a opatření.

Tabulka č. 2:

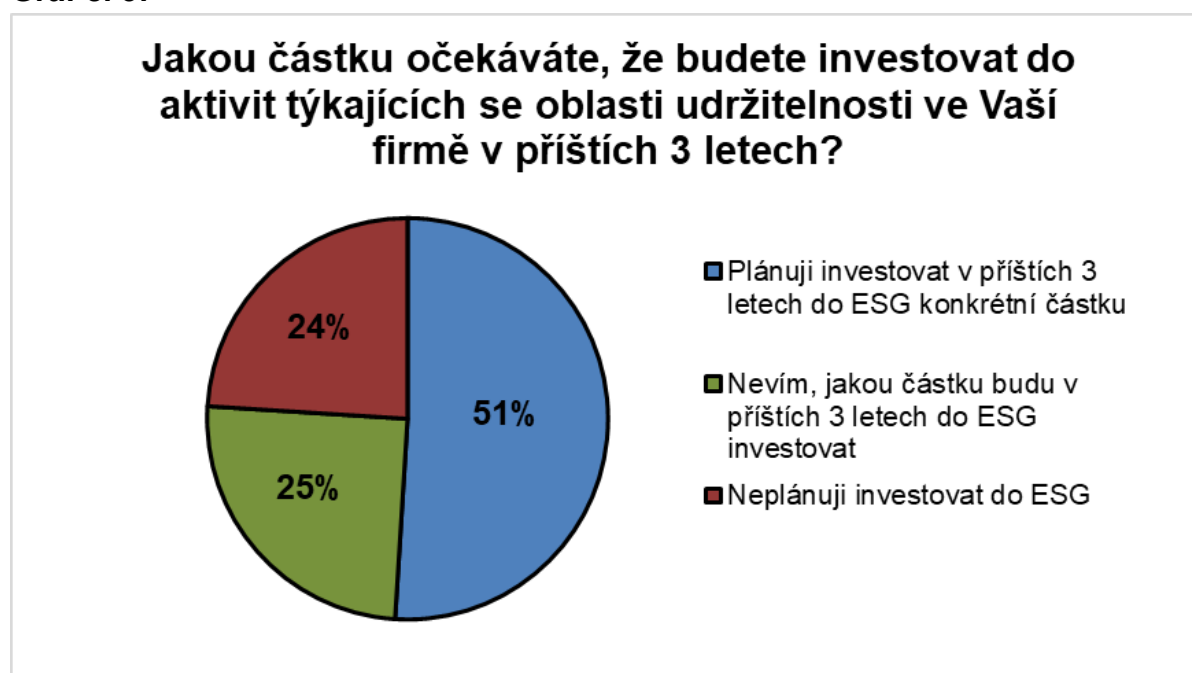
Faktory odrazující firmy od investic do udržitelnosti (více možných odpovědí)	
Složitá a často se měnící legislativa	41 %
Firma má v současné době jiné priority	36 %
Nedostatek financí na realizaci	35 %
Přílišné zvýšení nákladů či cen produktů ohrožující konkurenceschopnost firmy	30 %
Dlouhé povolovací procesy	17 %
Nedostatek kapacit a odborných zaměstnanců pro oblast ESG	14 %
Nedostatek informací a znalostí	13 %
Technická a technologická neproveditelnost	12 %
Chybějící navazující infrastruktura	9 %
Žádné problémy neevidujeme	11 %

Zdroj dat: Hospodářská komora ČR, Komorový barometr, srpen 2023, 444 respondentů

Investice do udržitelnosti

Přechod na uhlíkovou neutralitu a s ním spojená udržitelnost počítá v příštích letech s výrazným nasměrováním soukromých investic do udržitelných projektů. Otázkou zůstává, jestli jsou představy tvůrců nové regulace reálné.

Graf č. 3:

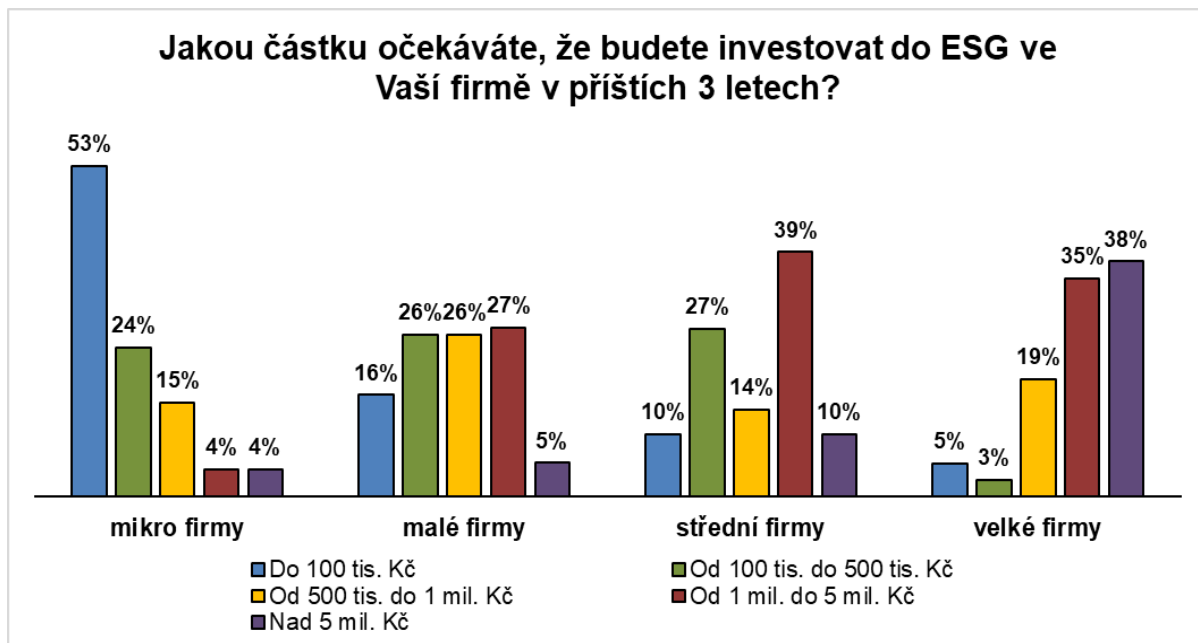
Zdroj dat: Hospodářská komora ČR, Komorový barometr, srpen 2023, 444 respondentů

Z šetření HK ČR vyplývá, že polovina oslovených firem má již konkrétní představu, jakou částku budou investovat do aktivit týkajících se oblasti udržitelnosti v příštích 3 letech. Čtvrtina firem ještě nezná přesnou výši investic a poslední čtvrtina investice vůbec neplánuje.

Pokud se blíže podíváme na firmy, které již v současné době mají konkrétní plány investic, tak největší prostředky budou do projektů spadajících do oblasti ESG investovat velké firmy. Téměř tři čtvrtiny z nich plánují vynaložit milionové částky. Některé dokonce desítky až stovky milionů korun. Nejrozšířeněji se bude investovat ve zpracovatelském průmyslu, který čeká v návaznosti na změny související se zelenou transformací razantní změna technologií. Přizpůsobení výrobních prostor, energetické úspory, automatizace výroby, přechod na obnovitelné zdroje, nová bateriová uložení či využití odpadů a recyklace budou vyžadovat značné finanční kapacity. Firmy ve stavebnictví se hodlají zaměřit zejména na transparentnější odměňování zaměstnanců, obnovitelné zdroje energie a cirkulární ekonomiku, která by měla zajistit větší soběstačnost sektoru a lepší přístup k surovinám. Naopak firmy zaměřené na služby vidí přidanou hodnotu, kromě investic do obnovitelných zdrojů, zejména v oblasti elektromobility, a také aktivit spadajících pod S (sociální oblast), jako je větší důraz na rovné příležitosti v rámci firem a transparentnější odměňování zaměstnanců, s čímž si spojují spíše nižší investice.

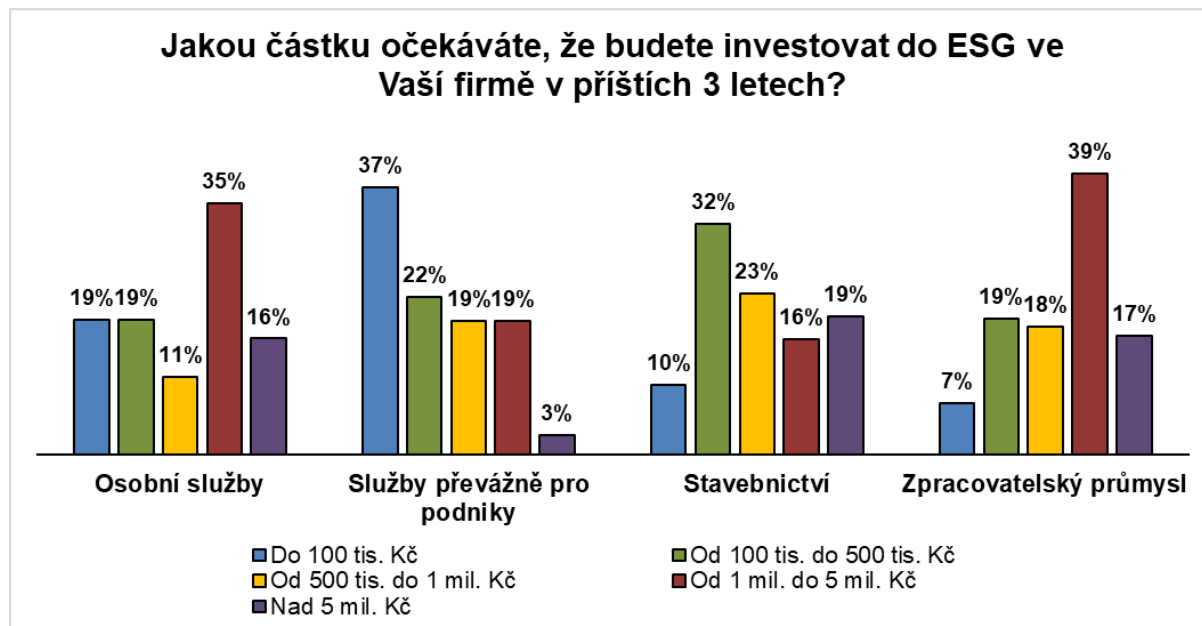
Pokud už firmy s méně než 10 zaměstnanci a zejména OSVČ (32 %) o investicích uvažují, s ohledem na jejich finanční možnosti jsou na příští 3 roky nejčastěji plánované projekty do 100 tisíc Kč či v řádu nižších stovek tisíc.

Graf č. 4.:

Zdroj dat: Hospodářská komora ČR, Komorový barometr, srpen 2023, 444 respondentů

Graf č. 5:

Zdroj dat: Hospodářská komora ČR, Komorový barometr, srpen 2023, 444 respondentů

Podávání zpráv o udržitelnosti (CSRD)

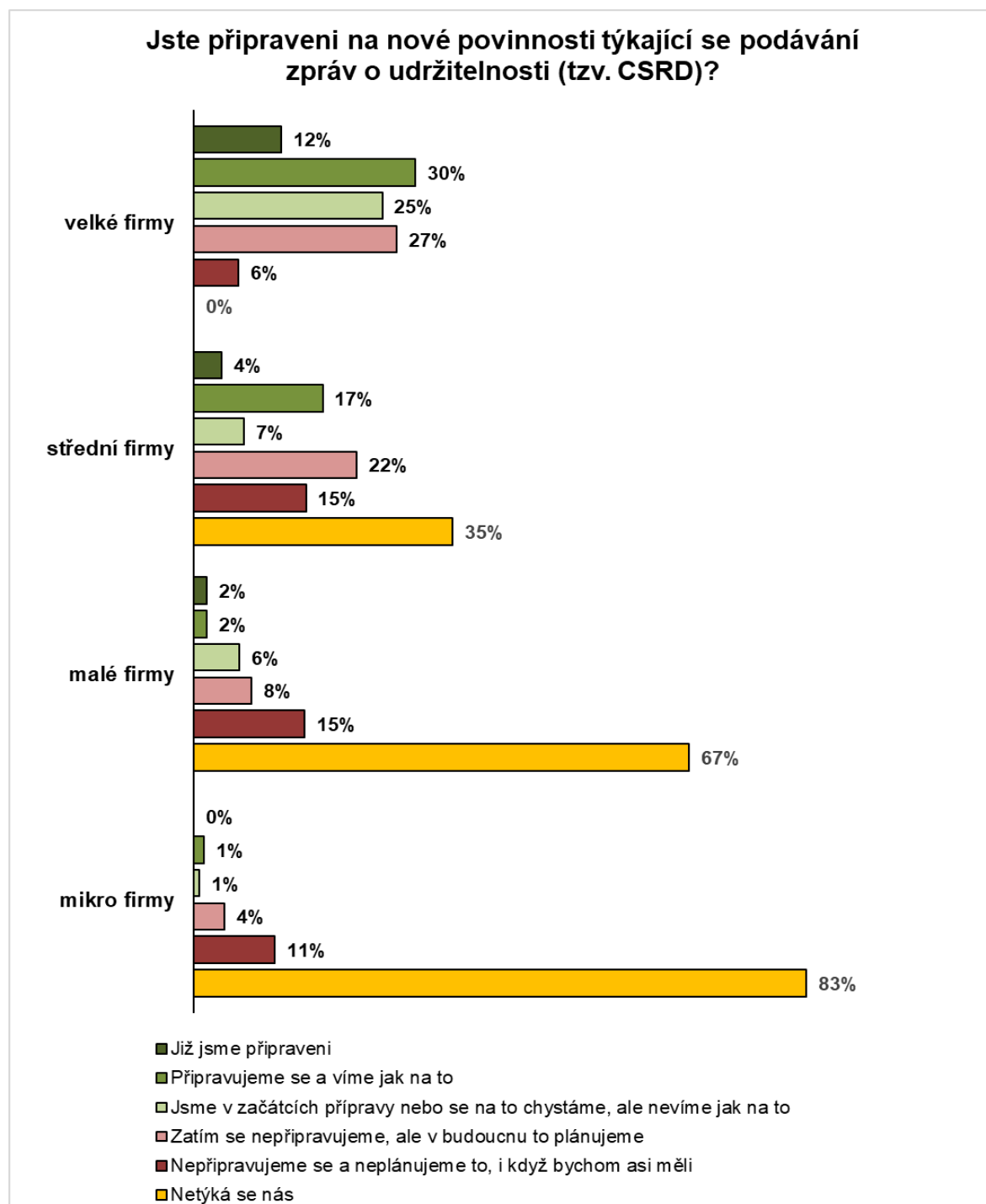
Nová evropská legislativa přichází a vidíme, že firmy se s ní začínají vypořádávat v praxi. Novela evropské směrnice o účetnictví neboli směrnice o podávání zpráv podniků o udržitelnosti (tzv. CSRD - Corporate Sustainability Reporting Directive) vyžaduje, aby firmy zahrnovaly do zvláštního oddílu své každoroční zprávy o hospodaření podniku také informace, které by v praxi měly orgánům státní správy i dalším stakeholderům (investorům, bankám, spotřebitelům) zprostředkovat informace týkající se obchodního modelu ve vztahu ke specifickým oblastem, tedy environmentálním a sociálním otázkám nebo dodržování lidských práv a boje proti korupci. Dále tento reporting zahrnuje popis politik (strategií) v daných oblastech, identifikaci hlavních rizik negativních dopadů, jež jsou spojeny s činností podniku a nefinanční klíčové ukazatele výkonnosti, které se vztahují k příslušné podnikatelské činnosti.

Nová pravidla začínají platit již od ledna 2024 a nejprve dolehnou na podniky s více než 500 zaměstnanci, které i nyní spadají do působnosti směrnice o nefinančním reportování (NFRD) z roku 2017. Od roku 2025 budou zprávu o udržitelnosti muset zveřejňovat všechny velké firmy nad 250 zaměstnanců.¹ Z výsledku šetření je patrné, že velké firmy jsou si nových pravidel vědomy a začaly se připravovat. 12 % velkých firem věří, že jsou na novou legislativu připraveny a dalších 30 % je nyní v procesu implementace nových pravidel. Ne vždy si však ví firmy rady. Čtvrtina velkých firem

¹ Firmy s obratem vyšším než 40 mil EUR a aktivy nad 20 mil EUR), více informací: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022L2464>

deklaruje, že je teprve v začátcích adaptace na nefinanční reporting a dalšími kroky si není jista. Může se zdát, že tyto firmy zaspaly, avšak konkrétní sada evropských standardů pro podávání zpráv o udržitelnosti (ESRS) byla zveřejněna až v létě 2023 a podniky se s pravidly teprve seznamují. Velkých firem, které se na změnu pravidel vůbec nepřipravují a ani to neplánují, je pouze 6 %. A zde je třeba upozornit, že za nezveřejnění auditovaných zpráv jim budou hrozit sankce.

Graf č. 6:

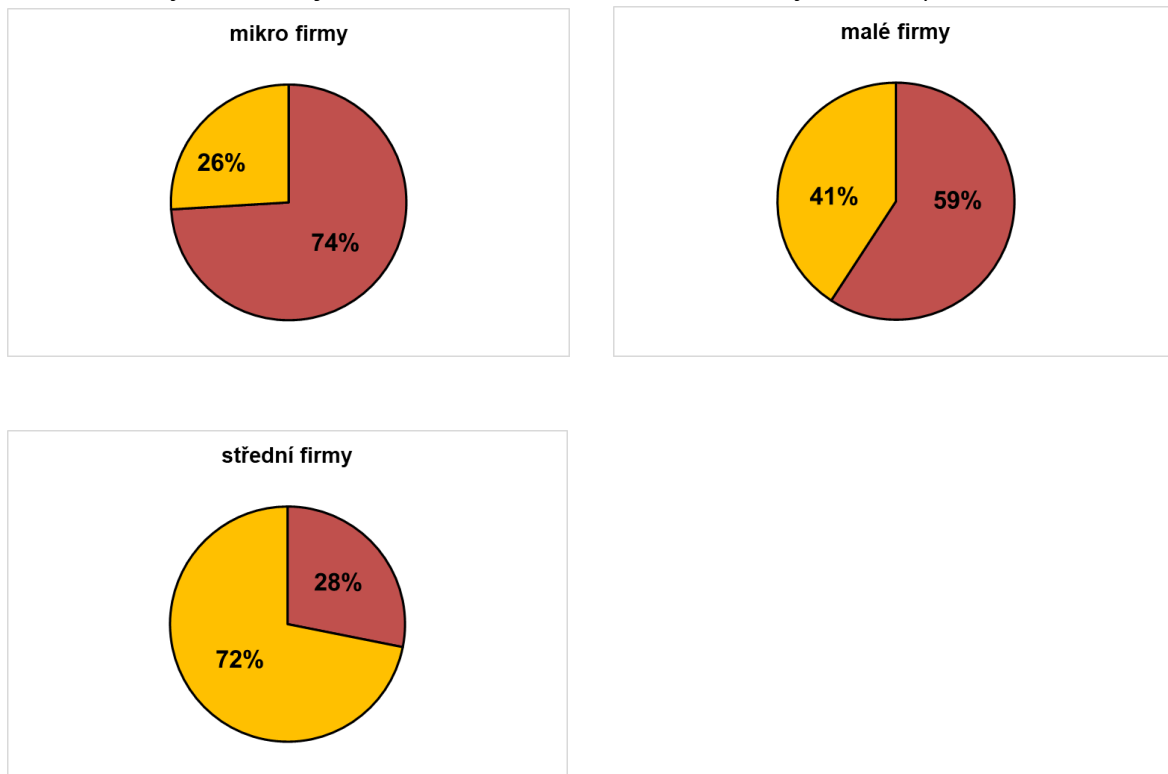
Zdroj dat: Hospodářská komora ČR, Komorový barometr, srpen 2023, 444 respondentů

Malých a středních společností se nová pravidla zdánlivě nedotýkají. Přímé povinnosti vyplývající ze směrnice budou od roku 2026 dopadat pouze na ty, které jsou kótované na burze. Nepřímo však budou zasaženy všechny společnosti, které jsou součástí dodavatelského řetězce velkých firem, jelikož ty si budou každoročně informace o udržitelné činnosti muset zjišťovat i u svých dodavatelů a obchodních partnerů a dá se očekávat, že se nové povinnosti propíší také do obchodních smluv s malými a středními podniky. Z odpovědí respondentů je zřejmé, že s tímto malé a střední firmy nepočítají. Data v grafu č. 6 ukazují, že 83 % mikro firem (respektive 67 % malých a 35 % středních firem) je přesvědčeno, že jejich podnikání se směrnice o podávání zpráv o udržitelnosti netýká, avšak 74 % z těchto firem (u malých pak 59 % a středních 28 %) je součástí dodavatelského řetězce společností, jež budou muset nefinanční informace reportovat a je proto velká pravděpodobnost, že se nová pravidla nepřímo dotknou i činnosti těchto malých firem, budou-li v pozici dodavatelů (graf č. 7). Tato neznalost je zejména u malých a středních firem výsledkem selhání komunikační kampaně ze strany státu. Je důležité, aby se informovanost týkající se nových povinností firem v příštích měsících aktivně řešila.

Grafy č. 7: Struktura firem, které se domnívají, že se jich CSRD netýká (viz graf č. 6)

(červeně – firmy, které jsou v dodavatelském řetězci velkých firem,

žlutě – firmy, které nejsou v dodavatelském řetězci velkých firem)

Zdroj dat: Hospodářská komora ČR, Komorový barometr, srpen 2023, 444 respondentů